

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

กระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคพัฒนา
อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

Process Driven in Baan Mankong Project for the Achievement in the Area of Kao
Mongkol Pattana Housing Cooperative, Thanyaburi District, Pathum Thani Province

ณิชากา เจริญรัตน์¹, กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้²

^{1,2,3}นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง สหกรณ์เคหสถานแก้มงคพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ดำเนินการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 27 คน การวิเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่จากการสัมภาษณ์ และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงสู่ความสำเร็จมี 4 กระบวนการ (สำรวจข้อมูลและพัฒนาโครงการ การขับเคลื่อนข้อเสนอโครงการ การจัดระบบชุมชน การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนสหกรณ์) และ 12 ขั้นตอน นอกจากนี้ ยังพบปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในโครงการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคีเครือข่าย และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ภายใต้เงื่อนไขของสหกรณ์เคหสถานแก้มงคพัฒนา

คำสำคัญ: บ้านมั่นคง, กระบวนการสู่ความสำเร็จ, จังหวัดปทุมธานี

Abstract

The purpose of this qualitative research was to study the process driven in Baan Mankong project for the achievement in the area of Kao Mongkol Pattana housing cooperative, Thanyaburi district, Pathum Thani province. The research tools were semi-structured interviews. The study conducted interviews with the total of 27 target groups. data analysis was done by categorizing data from the interviews and presented it in descriptive data. The results of the study showed that there were 4 processes in driving the Baan Mankong project to success: data survey and project development, encourage community project proposals, organize community cooperative development and 12 steps. In addition, factors that contribute to the success of the project were the people's participation and partners cooperation with government agencies. These factors resulted in people having stable housing, under the terms of the Kao Mongkol Pattana housing cooperative.

Keywords: Baan Mankong, Process driven to achievement, Pathum Thani Province

บทนำ

ที่อยู่อาศัย เป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นจุดเริ่มต้นของความมั่นคงของมนุษย์ที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ในปี 2560 รัฐบาลได้เห็นชอบแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (2560 - 2579) ภายใต้วิสัยทัศน์ *คนไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยถ้วนทั่วและมีคุณภาพชีวิตที่ดี* ซึ่งยึดโยงกับปฏิญญาสากลที่ประเทศไทยให้การรับรองคือเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 11 ของสหประชาชาติและวาระใหม่ในการพัฒนาเมือง (new urban agenda) ภายใต้แผนแม่บทดังกล่าว ได้กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รับผิดชอบดำเนินโครงการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดการดำเนินงานตาม “โครงการบ้านมั่นคง” เป็นรูปแบบการพัฒนาแนวทางใหม่ที่มุ่งให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาโดยเชื่อมโยงกลไกท้องถิ่นและภาคีพัฒนาในการทำงานร่วมกัน เพื่อร่วมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาของชุมชน เน้นการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุมทั้งเมือง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายของชุมชนเพื่อให้เกิดการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน ให้การพัฒนาที่อยู่อาศัยนำไปสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2565)

สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เป็นชุมชนที่แก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง โดยภูมิหลังของสมาชิกแต่ละคนมาจากพื้นที่ ชุมชนที่แตกต่างกันมารวมตัวกันเพื่อออมทรัพย์ ตั้งแต่ปี 2551 และยกระดับจากปัจเจกบุคคลเป็นนิติบุคคลโดยการจัดตั้งเป็นสหกรณ์เคหสถานได้สำเร็จ ในปี 2554 ปัจจุบันโครงการปลูกสร้างบ้านครบถ้วน พร้อมทั้งมีการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่องภายใต้การขับเคลื่อนของสมาชิก จำนวน 125 คน 56 หลังคาเรือน ซึ่งเห็นได้ว่าสหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา ได้มีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเป็นอย่างดี ซึ่งปัจจัยดังกล่าวถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงสู่ความสำเร็จ

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่างานวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงกระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลจากการศึกษาไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินการสำหรับประชาชนและเป็นข้อมูลให้หน่วยงานได้สนับสนุนประชาชนได้อย่างครอบคลุมทุกมิติ ให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าที่เป็นมากกว่าคำว่าบ้าน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เน้นการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยทำการศึกษากลุ่มประชากร คือเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เครือข่ายสหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมือง

แห่งชาติ (สอช.) คณะกรรมการสภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา และสมาชิกของสภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา รวมจำนวน 27 คน ระหว่างวันที่ 15 ธันวาคม 2565 ถึงวันที่ 8 มกราคม 2566

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

2. ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาคัดเลือกกลุ่มอาสาสมัครแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี รวมจำนวนทั้งสิ้น 27 คน โดยผู้วิจัยทำการส่งเอกสารขอสัมภาษณ์ไปยังประธานสภรณ์ฯ จากนั้นจึงทำการคัดเลือกอาสาสมัครตามหลักเกณฑ์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อทำการเก็บข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยวิธีต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (documentary research) เป็นการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ และเอกสารทางวิชาการต่างๆ ก่อนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ประเด็นที่ชัดเจนมากขึ้น

3.2 การศึกษาภาคสนาม (field research) โดยผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม รายละเอียดดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) เพื่อรับฟังแนวคิดความคิดเห็นของคณะกรรมการสภรณ์เคหสถานฯ 2 คน ภาควิชาการสภรณ์เคหสถานองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ 2 คน และเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 2 คน โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยผู้ศึกษาจัดเตรียมแนวคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นหัวข้อกว้าง ในประเด็นที่สำคัญซึ่งคำถามเหล่านี้เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น

3.2.2 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เพื่อหาข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็นและสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ โดยใช้วิธีดังกล่าวกับกลุ่มสมาชิกสภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จำนวน 18 คน แบ่งการสัมภาษณ์เป็น 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 จำนวน 6 คน ครั้งที่ 2 จำนวน 6 คน และครั้งที่ 3 จำนวน 6 คน

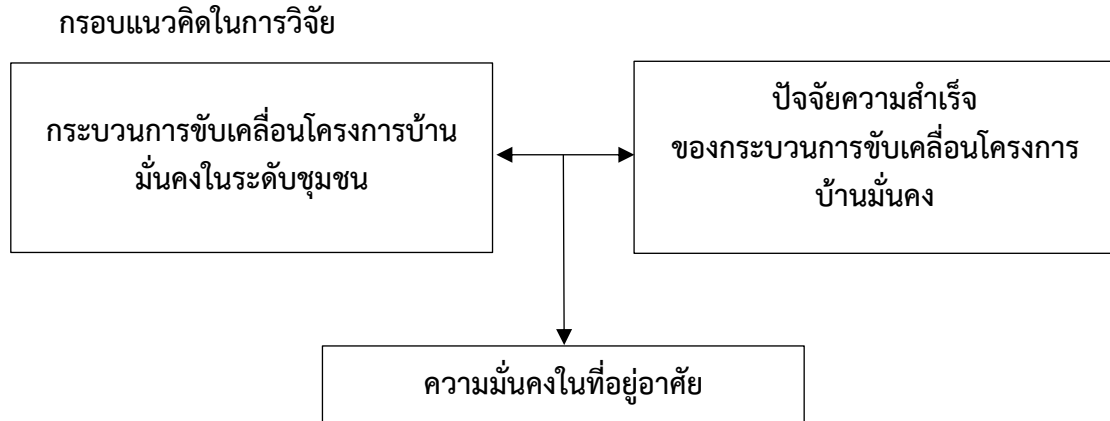
3.3 การสังเกต (Observation) ได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบริบทโดยรวมของสภรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา โดยผู้ศึกษาจะทำการสังเกตสภาพทั่วไป เช่น ลักษณะที่อยู่อาศัย ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ของคนในสภรณ์เคหสถาน เป็นต้น ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดไว้และถ่ายภาพ

3.4 การบันทึกข้อมูล ผู้ศึกษาใช้การบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็นย่อย จากนั้นจึงลงรหัสข้อมูล นำข้อมูลที่มีการจัดระเบียบข้อมูลแล้ว ทำการวิเคราะห์ สรุปหาความเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อนำไปสู่การพรรณานำเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา เรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี มีข้อค้นพบว่ากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคงในระดับชุมชน มี 4 กระบวนการ 12 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กระบวนการที่ 1 สำรวจข้อมูลและพัฒนาโครงการ ในกระบวนการนี้จะดำเนินการร่วมกับสมาชิกทุกโดยมีขั้นตอนทั้งสิ้น 7 ขั้นตอนที่สำคัญต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ 1 ประชุมสร้างความเข้าใจ** เป็นขั้นตอนที่ว่าด้วยการสื่อสาร ทำความเข้าใจกับชุมชนดั้งเดิม (ก่อนจัดตั้งโครงการฯ) เพื่อทำความเข้าใจเรื่อง การมีเป้าหมายเรื่องที่อยู่อาศัยร่วมกัน ภายใต้หลักการว่าด้วยกันทุกคนต้องร่วมมือกัน รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐ **ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจข้อมูลระดับบุคคล** โดยประชาชนหรือผู้ที่ต้องการเข้าร่วมโครงการ จำเป็นต้องสำรวจได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล (ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ รายได้ อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ต่อครัวเรือน และจำนวนหนี้สินของครัวเรือน) ข้อมูลชุมชน (ที่ตั้ง ระบบเครือข่าย ความสัมพันธ์และความขัดแย้ง) ข้อมูลจากการสำรวจนี้มีความสำคัญต่อการวางแผนเพื่อการเริ่มต้นโครงการ **ขั้นตอนที่ 3 จัดระบบออมทรัพย์** เนื่องจากโครงการบ้านมั่นคง มีเงื่อนไขของการจัดตั้งสหกรณ์ ดังนั้นผู้ที่ได้รับการจัดสรรสวัสดิการจากสหกรณ์ จำเป็นต้องระดมทุนเพื่อเป็นฐานของการเข้าสู่หลักประกัน ว่าด้วยเรื่องที่อยู่อาศัย และเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบร่วมกันต่อสถานะทางการเงินทั้งระดับบุคคลและชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการสถานะความมั่นคงทางการเงินต่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ธนารักษ์ และหน่วยงานท้องถิ่น **ขั้นตอนที่ 4 ชุมชนร่วมหาแนวทางพัฒนาโครงการ** โดยเริ่มต้นจากการหาที่ดินใหม่ เพื่อเป็นพื้นที่ในการพักอาศัย ซึ่งชุมชนสหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา ได้ใช้หลักการบริหารและการจัดการว่าด้วยร้อยละและสร้างชุมชน

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

ใหม่ในที่ดินใหม่ (relocation) ซึ่งทำการขอเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ (ภาครัฐ) ข้อดีของการเช่าที่ดินลักษณะดังกล่าว ประชาชนจะได้รับลดหย่อนค่าเช่าที่ดินร้อยละ 50 ของค่าเช่าปกติ และสามารถเช่าที่ดินได้ในระยะยาวถึง 30 ปี **ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการสิทธิในชุมชน** ชุมชนสหกรณ์เคหสถานฯ มีข้อตกลงร่วมกันว่าด้วยการจัดการสิทธิ ดังนี้ การพิจารณาสิทธิให้ครอบครัวละ 1 หลังคาเรือน ยกเว้นกรณีบ้านที่มีผู้อยู่อาศัยมากกว่า 5 คนขึ้นไป และมีความแออัด สามารถพิจารณาให้สิทธิเพิ่มได้ไม่เกิน 1 หลังคาเรือน โดยให้พิจารณาเรียงรายได้รายจ่ายประกอบ นอกจากนี้ครอบครัวที่ได้รับสิทธิเพิ่มจะต้องสามารถจ่ายรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการได้รับสิทธิดังกล่าว และมีเงื่อนไขพิเศษ คือ ภายในครัวเรือนต้องไม่ทอดทิ้งบิดามารดา ผู้สูงอายุหรือเด็ก ให้อยู่บ้านภายใต้หลังคาเรือนเดียวกันเพียงลำพังโดยปราศจากวัยแรงงาน **ขั้นตอนที่ 6 การออกแบบชุมชนและที่อยู่อาศัย** ดำเนินการโดย ผู้แทนชุมชน ภาคีเครือข่ายภาคประชาชน ธนารักษ์จังหวัด ท้องถิ่น และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ร่วมกัน ลงพื้นที่วัดขอบเขตที่ดิน เพื่อนำข้อมูลไปหารือทางออกร่วมกัน ผลการดำเนินการจึงได้ข้อสรุปว่า ชุมชนจะดำเนินการเช่าพื้นที่จากกรมธนารักษ์ทั้งสิ้น 5 ไร่ (2,000 ตารางวา) และหน่วยงานท้องถิ่นจะนำข้อมูลของชุมชนไปบรรจุไว้ในแผนการพัฒนา เพื่อจัดสรรงบประมาณสำหรับพัฒนาระบบสาธารณูปโภค นอกจากนี้การพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์อุดรธานี เพื่อออกแบบบ้านให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่และจำนวนครัวเรือน ทำให้เกิดการสร้างบ้านแฝด 2 ชั้น ขนาด 4 X 7 เมตร หลังคาเรือนละ 21 ตารางวา จำนวน 56 หลังคาเรือน และมีพื้นที่ส่วนกลางไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยการออกแบบบ้านครั้งนี้ ได้เริ่มต้นจากความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ และความสามารถในการจ่ายของสมาชิก **ขั้นตอนที่ 7 การจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์** จากการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนที่ 3 มีระยะเวลาดำเนินการที่เหมาะสม จึงมียกสถานะกลุ่มออมทรัพย์สู่การเป็นสหกรณ์เคหสถาน ภายใต้การส่งเสริมของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกำกับติดตาม ตรวจสอบโดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อเป็นกลไกในการบริหารโครงการและงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งในขั้นตอนนี้ประชาชนจะมีที่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด คือ ภาคีเครือข่ายภาคประชาชน (สอช.)

กระบวนการที่ 2 การขับเคลื่อนข้อเสนอโครงการ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยมีขั้นตอนที่ต้องพิจารณาอนุมัติ 4 ระดับ เริ่มจากกรรมการเมือง จากนั้นไปสู่คณะกรรมการภาค คณะทำงานพัฒนาและกลั่นกรองโครงการบ้านมั่นคงเมือง/ชนบท และคณะอนุกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดิน ตามลำดับ ซึ่งจะมีตัวแทนคณะกรรมการของชุมชนนำเสนอโครงการในนามของสหกรณ์เคหสถานจัดตั้งขึ้น ภายใต้เงื่อนไขการมีเงินออมของชุมชนรวมกันไม่ต่ำกว่า 10 % ของสินเชื่อที่จะขอรับการสนับสนุน

กระบวนการที่ 3 การจัดระบบชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้นตอน **ขั้นตอนที่ 1 การก่อสร้างบ้าน** ชุมชนดำเนินการจ้างช่างรับเหมาก่อสร้าง ซึ่งอาจมีช่างของสมาชิกสหกรณ์และทีมช่างจากภาคีเครือข่ายประชาชน (สอช.) เข้ามาทำให้คำปรึกษาและร่วมวางระบบสาธารณูปโภคของครัวเรือน เมื่อโครงการดำเนินการก่อสร้างเรียบร้อยแล้วเทศบาลอุดรธานีจะเข้าดำเนินการเรื่องโครงสร้างพื้นฐานต่อไป **ขั้นตอนที่ 2 การจัดระบบกลไกบริหารจัดการ** โดยมุ่งเน้นไปที่การจัดระบบการดูแลระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและการบริหารระเบียบว่าด้วยการใช้งบประมาณ **ขั้นตอนที่ 3 การทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย** สำหรับชุมชนสหกรณ์ก้าวหน้าพัฒนา ได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย เพื่อเข้ามาเป็นที่เลี้ยง ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่

จะเป็นเรื่องของการให้อำนาจความรู้เพื่อขับเคลื่อนงาน ว่าด้วยการบริหารจัดการชุมชนสหกรณ์เคหสถานฯ ในทุกมิติ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการที่ 4 การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนสหกรณ์ การขับเคลื่อนในครั้งนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ชุมชนต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมุ่งเน้นที่ระบบสวัสดิการเกี่ยวกับรายรับของชุมชนสหกรณ์ (การจัดตั้งกองทุนสัจจะออมทรัพย์วันละบาท กองทุนรักษาดินรักษากัน และกองทุนกู้ยืมฉุกเฉิน) การสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน (น้ายาล้างจาน เครื่องประดับ) การจัดระบบชุมชนให้น่าอยู่ (พื้นที่สีเขียว พื้นที่ส่วนกลาง ลานกีฬาชุมชน) สำหรับในอนาคตสมาชิกยังมีความต้องการให้เกิดกองทุนฌาปนกิจ กองทุนชยะ และจัดทำตลาดชุมชน โดยความต้องการดังกล่าวจะดำเนินการร่วมกับความตระหนักความเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

จากผลการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง พบว่า กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในกระบวนการที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้วมงคลพัฒนา คือ บทบาทการมีส่วนร่วมของบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ประชาชน (สมาชิกสหกรณ์) ภาควิชาหรือฝ่ายประชาชน (สอช.) และหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาลธัญบุรี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ธารักษ์ สถาบันการศึกษา กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์) ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของโครงการ และเป็นหน่วยที่สำคัญสำหรับชุมชนจัดตั้งอย่าง สหกรณ์เคหสถานแก้วมงคลพัฒนา ดังนั้นกระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จและปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นจึงเป็นสิ่งที่ ทำให้เกิดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนแห่งนี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้วมงคลพัฒนา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่า กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จ มี 4 กระบวนการ 12 ขั้นตอน และมีปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงสำเร็จ คือ บทบาทการมีส่วนร่วมของบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ประชาชน (สมาชิกสหกรณ์) ภาควิชาหรือฝ่ายประชาชน (สอช.) และหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาลธัญบุรี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ธารักษ์ สถาบันการศึกษา กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์) ซึ่งผู้ศึกษาได้สรุปและอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. จากการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้วมงคลพัฒนา มีข้อค้นพบว่า กระบวนการที่จะสามารถขับเคลื่อนให้โครงการบ้านมั่นคงสำเร็จได้ มีกระบวนการขับเคลื่อน 4 กระบวนการ ได้แก่ 1.สำรวจข้อมูลและพัฒนาโครงการ 2.การขับเคลื่อนข้อเสนอโครงการ 3. การจัดระบบชุมชน และ 4.การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนสหกรณ์ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน 12 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ประชุมสร้างความเข้าใจ 2. การสำรวจข้อมูลระดับบุคคล 3. จัดระบบออมทรัพย์ 4. ชุมชนร่วมหาแนวทางพัฒนาโครงการ 5. การบริหารจัดการสิทธิในชุมชน 6. การออกแบบชุมชนและที่อยู่อาศัย 7. การจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ 8. การข้อเสนอโครงการเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณ 9. การก่อสร้างบ้าน 10. การจัดระบบกลไกบริหารจัดการ 11. การทำงานร่วมกับภาควิชาหรือฝ่าย และ 12. การพัฒนาชุมชนสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวมีกระบวนการที่แตกต่างกับการศึกษาของ ดวงเด่น เยาวภัทรศรี (2557) กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนกองขะหนองแวม โดยแบ่งออกเป็น 4

กระบวนการ ได้แก่ 1. กระบวนการเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนกองขยะหนองแขม ในทุกๆด้าน เช่น การจัดการถนนน้ำและสมาชิกเข้ามาประชุมและจัดการร่วมกัน 2. กระบวนการการก่อสร้างบ้านมั่นคงในชุมชนกองขยะหนองแขม ซึ่งชุมชนกองขยะหนองแขมมีการแบ่งการสร้างบ้านเป็น 3 เฟส โดยสมาชิกมีทางเลือกในการเข้าพักอาศัย โดยพิจารณาจากการเข้าร่วมประชุมใครเข้าร่วมมากกว่ามีสิทธิเลือกก่อน และ 3. กระบวนการจัดการของสหกรณ์เคหสถานหลังจากมีผู้เข้าพักอาศัย มีการจัดการในส่วนต่างๆ 3 ประเด็น คือ 3.1 การจัดการกับพื้นที่ส่วนต่างๆ 3.2 การจัดการกับสมาชิกในชุมชนให้ทุกคนได้รับสวัสดิการเท่าเทียม 3.3 การจัดการของทางสหกรณ์ฯ กับครอบครัวเรื่องอาชีพ รายได้ และปัญหาการผ่อนบ้านมั่นคง กระบวนการทั้ง 3 ข้างต้นที่กล่าวมาเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษา สหกรณ์ฯ แต่มีอีกหนึ่งกระบวนการ ที่แตกต่างจากข้อค้นพบของสหกรณ์แก้มงคลพัฒนา ได้แก่ กระบวนการที่ 4 การจัดการปัญหาการค้างชำระหนี้ค่าบ้านมั่นคง (กระตุ้นให้เกิดการสร้างงาน) ซึ่งจะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นการติดตามหนี้เป็นสำคัญ แต่ข้อค้นพบสหกรณ์แก้มงคลพัฒนาเป็นการมุ่งพัฒนาความเป็นชุมชนในรูปแบบสหกรณ์เป็นสำคัญ

2. การขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอก จึงทำให้เกิดความร่วมมือและข้อค้นพบของสหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา คือ การจะทำให้การโครงการบ้านมั่นคงประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทการมีส่วนร่วมของบุคคล 3 ฝ่าย โดยบทบาทของบุคคลดังกล่าวทำให้การขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศรสวรรค์ เฉลียว (2562) และดวงเด่น เยาวภัทรศรี (2557) ที่กล่าวถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยภาครัฐ และภาคีเครือข่าย คือ การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านมั่นคงหินเหล็กไฟ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนอย่างแท้จริง โดยการจัดตั้งกลไกการทำงานของภาคประชาชนระดับชุมชน การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในพื้นที่ และการเข้ามาหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของประชาชนพื้นที่บริเวณริมทางรถไฟโดยเครือข่ายภาคประชาชน อันได้แก่ สหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.) และเครือข่ายที่อยู่อาศัยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยร่วมกับผู้เดือดร้อน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่ปริมณฑล ซึ่งมีลักษณะความเป็นเมือง ซึ่งการศึกษาในครั้งต่อไปสามารถนำไปขยายผลในเรื่องของการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่ต่างจังหวัดเพื่อศึกษาลักษณะการขับเคลื่อนของโครงการในพื้นที่ชนบทต่อไป

2. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา เป็นการศึกษาแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของประชาชนผู้มีรายได้น้อย ในรูปแบบการใช้ที่ดินของรัฐ (กรมธนารักษ์) ภายใต้เงื่อนไขการเช่าระยะยาว 30 ปี ซึ่งหากในอนาคตชุมชนสหกรณ์เคหสถานฯ เข้าที่ดินครบตามระยะเวลาที่กำหนด ยังขาดแนวทางการขับเคลื่อนต่อของโครงการบ้านมั่นคง จึงเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพิจารณาแนวทางการหนุนเสริมและสร้างกระบวนการให้มีความชัดเจนเกี่ยวกับการเช่าที่ดินรัฐต่อไป

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชนสหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา ผู้ศึกษามีข้อเสนอเพื่อให้การพัฒนาสหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา มีการพัฒนาและสร้างความมั่นคงอย่างต่อเนื่องให้แก่ชุมชนในทุกมิติ สหกรณ์เคหสถานแก้มงคลพัฒนา ควรมีการจัดทำแผนการส่งเสริมด้านอาชีพ การเพิ่มระบบสวัสดิการในชุมชน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ดวงเด่น เยาสภัทรศิริ. (2557). กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมือง : กรณีศึกษา เฉพาะโครงการบ้านมั่นคงชุมชนกองขยะหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศรสวรรค์ เฉลียว. (2562). การบริหารจัดการที่อยู่อาศัยโดยชุมชนจากความขัดแย้งโครงการรถไฟทางคู่ นครปฐม-หัวหิน: กรณีศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านมั่นคงหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. การค้นคว้าอิสระสาขาวิชาการเมืองและการจัดการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันพัฒนาองค์การชุมชน. (2565). คู่มือการบริหารโครงการบ้านมั่นคง ปีงบประมาณ 2565. กรุงเทพฯ: สถาบันฯ